

Peyzaj Mimarlığında Gülün Kullanımı

Parisa A.KHABBAZİ*1, Murat E. YAZGAN

Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü Ankara, 32200, Isparta

(Alınış Tarihi: 05.11.2013, Kabul Tarihi: 24.01.2014)

Anahtar Kelimeler

Peyzaj Mimarlığı,
Gül,
Süs Bitkileri

Özet: Dünyamızı yaşanılır kılan en önemli varlıklar bitkilerdirler. Renkleri, kokuları ve güzel görüntüleri ile dünyamızı yaşanılır hale getirirler. Güller park ev bahçelerin yeşil dokusunu oluşturan bitkilerin en değerli üyesidir. Uzun yıllar yaşar ve bol saçak kök yaparlar. Dallarının ve yapraklarının şekline ve çiçeklerinin rengine göre gruplar halinde yetiştirilirler. Bugün dünyada en fazla kültürü yapılan süs bitkilerinin başında gelen ve çiçeklerin kraliçesi olarak bilinen gülün tarihi, insanlık tarihi ile birlikte eski zamanlara kadar dayanmaktadır. Bu araştırmada; gülün önemi, sınıflandırılması ve tarih boyunca kullanımı araştırılmıştır. Ayrıca gülün bahçe sanatında kullanımı ve botanik özellikleri değerlendirilerek, peyzaj mimarlığındaki önemi vurgulanmıştır.

Use Of Rose in Landscape Architecture

Keywords

Landscape Architecture,
Rose,
Ornamental Plants

Abstract : Plants are the most important biological assets that make our planet livable. They make our planet livable with their colors, smells and beautiful images. Roses are the most valuable member of the plants that constitute the green texture of the parks and home gardens. They live for many years and take plenty hairy roots. They are grown in groups according to the shape of their branches and leaves and the color of their flowers. Rose is the mostly cultivated ornamental plant today, known as the queen of flowers and its history dates back to ancient times together with the human history. In this study; the importance, classification and use of rose throughout history were investigated. In addition, the use of rose in garden art and its botanical characteristics were evaluated and its importance in landscape architecture was emphasized.

1.Giriş

Yüzyıllar önce estetik amaçlarla kullanılmaya başlanan çiçek, günümüzde kentleşme, doğadan uzaklaşan insanların doğa özleminin giderilmesi, kentlerin daha yaşanılır ortamlar haline getirilmesi gibi amaçlarla kullanılmakta ve bugün birçok ülkenin ekonomik kalkınmasında çok önemli rol oynayan ticari bir dal olarak dikkat çekmektedir.

Süs bitkileri genel bir kavram olup, kesme çiçekler ve kesme yeşillikler, saksılı bitkiler dış mekân uygulamalarında kullanılan bitkileri kapsamaktadır.

AB ülkeleri, bitki ve bitki materyalinin üretimi, kullanımı, ithalat ve ihracatında dünyada önemli bir yere sahiptir. Avrupa Birliği'nin bir parçası olmak isteyen Türkiye için, öncelikle bu pazarın bitki ve bitki materyalleri yönünden tanımlanması

yapılmalıdır. Bu çalışmada adı geçen "Bitki" terimi; peyzaj çalışmalarında kullanılan çiçekli ve yapraklı iç mekân bitkileriyle tüm dış mekân bitkilerini ifade etmektedir. "Bitki Materyali" terimi ise; doku (in vitro) kültürleri, iç ve dış mekân köklü ve köksüz çeliklerini ifade etmektedir.

Kesme çiçeklerde olduğu kadar, çiçek parselleri oluşturmada peyzaj mimarlığı uygulamalarında gül önemli bir bitkisel materyaldir. Gül, yurt içi ve yurt dışında 15 Kasım-15 Mayıs tarihleri arasında yüksek fiyatlarla alıcı bulan kesme çiçek türlerinden birisidir. Ülkemizde bu tarihler arasında en az ısıtma masrafı ile yetiştiricilik yapan bölgeler arasında Akdeniz sahil şeridi ilk sırada gelmektedir. Son yıllarda ürün çeşitlendirme zorunluluğunun ortaya çıkması ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılan ihracatta gülün talep ediliyor olması gül yetiştiriciliği ile ilgili sorunların kısa sürede çözümlenmesini zorunlu hale getirmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Bu araştırmada; fazla bakım istemeyen, bol çiçek açan, yılın 8 ayı çiçekli iken, kuraklığa, toza dayanıklı olan gülü ülke için maddi-manevi değeri bir kez vurgulanmıştır. Araştırmanın materyalini ise bu amaç doğrultusunda her türlü yazılı, çizili kaynaklar oluşturmaktadır. Yurt içinde gül yetiştiriciliği ile ilgili olarak gerçekleştirilmiş araştırmalar, derlemeler ve uygulamalar bu çalışmada değerlendirilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Tarih Boyunca Gülün Kullanışı

Son yıllarda yapılan çalışmalarda 4-5 bin yıl önce Kuzey Avrupa'da gül yetiştiriciliğine dair belgelerin bulunmasını yanı sıra Amerika'da yapılan kazılarda Colorado ve Oregon eyaletlerinde 30 milyon yıl öncesine ait fosillerde ilkel güllere rastlanmıştır. Batı'da ilk kültüre alınan süs bitkileri içinde yer alan gül çiçek yetiştiriciliği önemli bir ticaret haline getiren Antik Yunanistan'da yetiştirilmiş ve kültürü yapılan bitkilerin başında yer almıştır. Tarihçi Herodot'un eserinde (M.Ö.500) kral Midas'ın mezarında bulunan 60 petallı gülden bahsedilmiştir. Bu gülün *R. centifolia* Linn (Van gülü) olması muhtemeldir. Doğuda ise M.Ö.200 yılında Çin hanedanları gülü yetiştiriciliğine ayrı bir önem verilmiştir ve Kral Shen Nung döneminde gül yetiştiriciliği en üst düzeye ulaşmıştır.

İslam kültürünün yayıldığı ülkelerde gülün bahçe sanatının en sevilen bitkisi olarak yer almasında Hazreti Muhammet'in gülü cennet çiçeklerinin ulusu olarak nitelendirilmesinin yeri vardır. İran'da ise güle ayrı bir önem verilmiş ve dekoratif sanatın dallarında gül esas tema olmuştur. O devirlerde geniş gülistanlar kurulmuş ve yetiştiricilik alanında İran büyük ölçüde önderlik yaparak katmerli kükürt sarısı gülü (*Rosa hemispherica* herrm) yerli bir varyete olarak çok yaygın bir şekilde kullanmıştır. Bu tür, müslümanlarca İspanya'ya oradan da Avrupa'ya yayılmıştır. Ortaçağ Avrupa'sında birçok şey gibi çiçeklerde dini bir önem taşımış ve kırmızı güller Hazreti İsa'nın kanını sembolize eden önemli bir bitki olarak manastırları ve kilise bahçelerini süslemiştir. Ayrıca şato bahçelerinde çeşitli bitkilerle beraber kullanılan güllerin soğanlı bitkilerle birlikte Anadolu'dan gittiğine dair tutulan kayıtlar çok ilginçtir. Bu dönemde Sadberk gülü (*Rosa centifolia*), Nesrin gülü (*Rosa damascena*) adlı katmerli hibritlerin yurdunun Anadolu olduğu ve katolik papazlar tarafından Avrupa'ya götürüldüğü kayıtlara geçmiştir. Özellikler bahçecilik alanında çok ileri adımların atıldığı 19.yüzyıl Avrupa'sında kültürünün en fazla yapıldığı malzemelerden yeni çeşitlerin tanıtıldığı bitki, yine gül olmuştur. Özellikle A.B.D. 1899 yılında New York'ta kurulan "The American Rose Society"nin gül standardizasyonunda ve yeni gül çeşitlerinin elde edilmesinde hizmetleri büyük olmuş

ve bu derneği diğer derneklerin kurulması takip etmiştir.

Peyzaj Mimarlığında Kullanılacak Güllerde Aranacak Şekilsel Özellikler

- ☑ Koruma Amaçlı Çit Bitkisi Olarak (*Rosa canina*)
- ☑ Sınırlayıcı ve Tarif Edici Özellikte (Baston Gülleri)
- ☑ Gülistan Oluşturmada Kullanılan Kokulu Güller
- ☑ Yapı Yüzeylerinin Bitkilendirilmesinde Dikey ve Çatı Bahçelerinde kullanılan (Tırmanıcı ve Sarılıcı Güller)

3.1. Güllerin Ekolojik İstekleri

Işık: Işık, güllerin gelişimini etkileyen önemli çevre faktörlerinden biridir. Sera içine giren şık gül yaprakları tarafından emilerek fotosentez yapımında kullanılır. Yaprakların fotosentez yapabilmeleri için sağlıklı olmaları gerekir. Ayrıca bitkide bulunan fazla yaprak fotosentezin çok olmasına neden olur. Bu da bitki gelişimini olumlu etkiler. Genel olarak yaz aylarında ışık boldur. Çiçeklenme fazladır.

Kış aylarında ise ışık miktarı azalır. Sera üretimi yapan üreticiler bu durumu göz önüne alarak sulama, gübreleme, çiçek kesimi ve uç alma işlemlerini de ayarlamak zorundadır. Seralarda ışığı ayarlamak mümkündür. Yaz aylarında fazla ışık gölgeleme ile bitkinin isteğine göre ayarlanabilir. Kış aylarında ise floresan lambalar ek ışıklandırma için kullanılabilir.

Güller çiçeklenme için uzun süreli ve yoğunluğu yüksek ışık isterler. Optimum ışık dalga boyu 700-800 nanometre olmalıdır. Ancak aşırı sıcaklara bütün gül çeşitleri dayanıklı değildir. Örneğin kırmızı güller bu duruma örnek verilebilir. Açıkta gül yetiştirilecekse sıcağa dayanıklı çeşitler seçilmelidir. Özellikle yayılıcı çeşitler tercih edilmelidir.

Sıcaklık: Birçok gül çeşidi için 16°C gece sıcaklığı uygundur. Güneşli günlerde seradaki sıcaklık bundan 5-7°C yüksek olabilir. Daha yüksek sıcaklıklarda güllerde gelişme süresi kısalmakta, verim artmakta, ancak kalite düşmektedir (çiçek sapı küçülür, sap kısalmır). Yeni dikilmiş güllerde başlangıçta sıcaklık kontrolü çok önemlidir. Güllerde kritik dönem olarak bilinen, tomurcuğun bezelye büyüklüğünü alıncaya kadar geçmesi gerekli sürede, sıcaklık 21°C civarında tutulmalı, bundan sonra 16°C ye düşürülmelidir. Bu şekilde daha kısa sürede çiçek elde edilir.

Nem: kesme çiçekçilikte Sera içi sıcaklığa bağlı olarak oransal nem, güllerin gelişmesi için uygun düzeyde tutulmalıdır. Örneğin 24°C de % 60 bağıl nem uygundur. Fazla nem, sera içi hastalıklarını artırdığı gibi, nem noksanlığı da gelişmeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Bitkide su kaybı artar, gelişme durur ve sürgünler kısalmır. Geceleri sera içi neminin düşük olması (% 40-60) istenir. Bunu sağlamak için ısıtma veya iyi havalandırma sistemi gerekir. Elverişli nem koşullarında sapsar daha uzun, çiçek ve yapraklar daha büyük olmakta, dolayısıyla kalite artmaktadır.

Sık sık yapılan yağmurlama sulama (sisleme) külleme ve kara leke hastalığının yayılmasında etkili olacağından sakıncalıdır. Bahçe ve parklarda kullanılan güllerin ekolojik toleransı geniş olan çeşitlerden seçilmesinde yarar vardır.

Havalandırma: Seraların sıcaklığına ve nem oranına bağlı olarak gerektiğinde havalandırma yapılmalıdır. Havalandırma, sera sıcaklığı 21°C nin üzerine çıktığı zaman yapılmalıdır. Havalandırma ile sera sıcaklığı ve sera nemi kontrol altına alınır. Ayrıca bitkiler için gerekli olan CO2 ve O2 de sağlanmış olur.

Sulama: Güllerde dikimden itibaren yeterli sulamaya özen gösterilmelidir. Sulama zamanı ve miktarı çevre koşullarına, toprak yapısına, bitkinin gelişme durumuna bağlı olmakla birlikte, sürgün verme döneminde ve yaz aylarında gül, daha fazla suya ihtiyaç duyar. Toprak İsteği: Güller her topraktan hoşlanmazlar. Oldukça taze, killi-tınlı ve organik maddece zengin toprakları tercih ederler. Bu topraklar, nemli olduklarında ayağa yapışan, fakat oldukça çabuk kuruyan, fazla kuru ve nemli olmadıkları zamanlarda kolaylıkla işlenebilen topraklardır.

Fakat genel olarak güller, hemen hemen tüm bahçe topraklarında yetişebilirler. Ancak, sadece killi, kumlu yada çok kalkerli gibi ekstrem şartlara sahip topraklarda yetişemezler. Bu gibi topraklarda kök çürüklüğüne yakalanma riskleri artar. Su tutan yatak ve düz yerlerde, bataklık gibi humusu çok ve asitli toraklarda da gülfidanı yetişmez.

3.2.Gülün Botanik Özellikleri

Genellikle güller, yazın yeşil, nadiren veya belirli mevsimlerde herdem yeşil çalı formunda gelişme gösteren bitkilerdir. Çoğunlukla dik büyüyen, bazen de tırmanıcı veya sarılıcı gövdeye sahiptir. Gövde ve dallar genel olarak dikenli olup, dipten gelen sürgünlerde diken daha fazladır. Dikenler gülün genetik yapısına göre değişiklik gösterir. Yapraklar renk ve biçim yönünden değişiklik gösterir. Açık veya koyu yeşil düz veya kıvrımlı tüylü veya tüysüz olabilir. Melez güllerde düzgün sürgün ve parlak yaprak tipik özelliktir. Yapraklar genelde parçalı tipte olup, nadiren basit olabilir ve sürgüne almasıklı dizilmiştir. Kulakçıklar ise genelde mevcut olup ancak bazı türlerde yoktur. Çiçekler tek tek veya salkım şeklinde genellikle kısa dalcıklar üzerinde bulunmaktadır. Melez güllerde gonca sap üzerinde tek gibi görünürse de gonca sapı dibinde en az iki çiçek gözü daha bulunur. Uygun çevre koşullarında bu gözler gonca ve çiçeğe dönüşebilir.

Dış Mekan Peyzaj Uygulamalarında Kullanılan Gül Çeşitleri

Çit ve Yer Örtücü Güller: Kısa sürede çiçeklenirler. Soğuk aylara kadar sürekli bol çiçek açarlar. Geniş

hacim yaparlar, çok güzel şekillenirler ve çoğu zaman tek çiçekli ve yalın katlıdır. Sade ve çok uzun ömürlüdürler. 60 -110 cm boy yaparlar. Devamlı peyzaj mimarlığı uygulamaları çalışmalarında parter ve bordürlerde sınır elemanı ve dekoratif bir materyal olarak kullanılırlar. Aynı rengin çok sayıda bitkileri kullanılarak monokrom tasarımda değer taşırırlar.

Tırmanıcı ve Sarılıcı Güller: Tırmanıcı güllerdir, sürekli çiçek açarlar, genellikle dikimden sonra 2. yıla kadar çiçek açmazlar. Çiçekleri çit güllerinin çiçeklerine benzemektedir. Son derecede dayanıklıdır, yani ekolojik toleransı yüksek olan çeşitlerdir. Çiçeklerinin salkım halinde ve bol olmasından dolayı göz kamaştırıcı bir görünüm arz ederler. Tek katlı ev ve villa bahçelerinin sınırında yapısal peyzaj elemanı ile birlikte kullanıldıklarında rüstik bir görüntü ortaya koyarlar. Duvar önlerinde ve dikey bahçe tesisinde sarılıcı özellikleri değerlendirilerek görsel bir şölen ortaya koymaları sağlanabilir. Sarılıcı güller ise bahçe düzenlemelerinde sıkça kullanılan güllerdir. Pergolalarda, sütunlarda, yaşlı ağaçların gövdelerine sardırmada etkili olurlar. Göz alıcı renkleri vardır ve hızlı gelişirler. Küçük ve bol sayıda açanları olduğu gibi, iri açanları da mevcuttur.

Bahçe Bordür Gülleri: Boyları varyetelerine göre değişmekle birlikte sürekli ve bol çiçek açarlar, çok dayanıklı ve sadedirler. Varyetelerine göre geniş, orta ve küçük çiçekli olabilirler. Geniş alanları kapatmakta, çit bitkisi olarak ve bir alanı ayırmak için kullanılabilirler.

Baston Güller: Dikenlerinden arındırılmış bir bastonsu gövde üzerinde istenilen yükseklikten aşılama yapılarak elde edilirler. Aşılama güller büyük tek çiçekli veya salkım çiçekli olabilirler. Bina girişlerinde sağlı sollu parterlerde yol belirleyici, hedef tahin edici özelliklere sahiptir. Koku ve renk özelliği ile yol boyunca insanları etkileyici özelliklere sahiptir.

4. Sonuç

Türkiye sahip olduğu farklı ekolojik koşullar ve iklimsel avantajlar nedeniyle peyzaj çalışmalarında kullanılan bitki materyali yetiştiriciliği açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Gül yetiştiriciliğinde gelişmelerin belli noktaya geldiği ve sona erdiği söylenemez. Çünkü geniş bir alana yayılmış, değişik sıcaklık, yağış, toprak, hastalık ve zararlılara dayanma yönünden geleceğin gen kaynağı durumunda olan gül türleri ve bunların melez ve varyeteleri iyi bir biçimde tanıdığı korunduğu sürece gelecek için çok değerli bir potansiyel oluşturacaktır. Bu nedenle gerek ıslah ve gerek anaç ve üretim için güllerin tanınması ve korunması gerekmektedir.

Türkiye’de peyzaj mimarlığı çalışmalarında çok değişik boy ve taç yapısına sahip olmalarının yanı sıra koku ve renk özellikleri ile İslam mistisizminin etkisi ile en çok dikkate alınmak kaydıyla peyzaj mimarlığının en değerli bitkisel objesi olmaya devam edecektir.

Kaynaklar

Demirbaş, A. L. Samsun Valiliği İl Tarım Müdürlüğü. Çiftçi Eğitim ve Yayın Şubesi Yayınları, 2010, s. 37-40

MEGEP. Bahçecilik: Gül Yetiştiriciliği. Mesleki Eğitim Öğrenim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, 2007, s.22-24

Özgül, K, Osman, K. Mülayim, U. Farklı Anaçların Gül Çeşitlerinin Verim ve Kalite Özelliklerine Etkisi. Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt 19, Sayı 1, 2006, s. 139-149